

SIYOSIY ISHTIROK: MEHANIZMLARI, TURLARI VA AHAMYATI

*Bobomurodov Ahmad O`rol o`g`li
Mirzo Ulug`bek nomidagi O`zbekiston
Milliy Universiteti 2-kurs talabasi*

Annotatsiya: Siyosiy ishtirok bu- aholining siyosiy jarayonlarga qanchalik faolligini, o`zining taqdiriga va davlat boshqaruviga befarq emasligini ko`rsatib beradi. Aholining o`z hukumati bilan yuqori darajadagi muvofiqligi bo`lgan jamiyatlarda siyosiy ishtirok etish tobora kam uchraydi. Biroq, demokratik tizimning to`g`ri ishlashi zarur. Har bir fuqaro o`z fikrini bildirishi kerak bo`lgan erkinlik siyosiy faoliyatning rivojlanishi bilan chambarchas bog`liqdir. Demokratik hukumat o`z fuqarolariga har qanday qatag'onni ishlatmasdan o`z fikrlarini erkin bildirishlariga imkon berishlari kerak. Shuning uchun ushbu faoliyat mamlakatning davlat holatining ko`rsatkichi bo`lib xizmat qiladi.

Kalit so`zlar: An'anaviy siyosiy ishtirok, An'anaviy bo`lmagan siyosiy ishtirok, Noqonuniy siyosiy ishtirok, Siyosiy ishtirok turlari, Siyosiy befarqlik

Siyosiy ishtirok Bu jamiyat a'zolarining biron bir partiyaning tarkibiga kirmasdan mamlakat siyosatiga ta'sir o'tkazish qobiliyatidir. Ya'ni, bu mamlakatning siyosiy sohasidagi fuqarolik ishtiroki. Bu atama odatda saylov okrugi bilan bog`liq, ammo fuqarolarning mamlakatda bo`lgan barcha ta'sirini qamrab oladi. Bunga siyosiy rahbarlarga qarshi yoki ularga qarshi ommaviy namoyishlar, hattoki siyosiy maqsadlarda amalga oshirilgan terrorizm yoki zo`ravonliklar kiradi. Siyosiy ishtirok etishning eng keng tarqalgan vositasi saylov maydonida bo`lib, mamlakatdagi tinch aholining aksariyati ushbu uslubga faqat o`zlarining davlat qarashlarini qo`llab-quvvatlash uchun amal qilishadi. Shakllari va mexanizmlari: Siyosiy ishtirok tushunchasi fuqarolar ishtirok etishi mumkin bo`lgan uchta ishtirok etish turini belgilaydi. Bu an'anaviy, an'anaviy bo`lmagan va noqonuniy siyosiy ishtirok.

An'anaviy siyosiy ishtirok - bu mamlakatdagi aksariyat tinch aholining kutgan ishtiroki. Unga siyosat rivojida katta noqulayliklar tug`dirishga moyil bo`lmagan, aksincha jamiyatning an'anaviy qoidalariga amal qiladigan barcha asosiy faoliyat turlari kiradi. Masalan, ko`ngilli sifatida siyosiy kampaniyaning bir qismi bo`lish har qanday fuqaro amalga oshirishi mumkin bo`lgan odatiy faoliyat deb hisoblanadi. Aksiyalar, odatda, ushbu partiyaning qo`llab-quvvatlash uchun ko`plab ko`ngillilarni talab qiladi. Ishtirok etishning bu turi asosan saylov davriga to`g`ri keladi. Ko`pgina siyosiy guruhlar ko`pincha maqbul ishlashi uchun xayriya mablag`larini talab qiladilar. Ushbu guruhlar pul xayriya qilish ham odatiy faoliyat deb hisoblanadi. Ixtiyoriy faoliyat singari, siyosiy partiyalar ham saylovoldi kampaniyalarini moliyalashtirish uchun

xayr-ehson so'rashadi. Jamoatchilik lavozimining a'zosi bo'lish, shuningdek, an'anaviy siyosiy ishtirok etish turi hisoblanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, odatiy usullarning aksariyati fuqarolarning aksariyati tomonidan saylov paytida qo'llaniladi. Odatda an'anaviy tadbirlarda yiliga bir necha marotaba qatnashadigan siyosat bilan shug'ullanadiganlar uchun istisno mavjud.

An'anaviy bo'lmagan siyosiy ishtirok - bu siyosiy faoliyat qonun doirasida belgilangan, ammo odatda maqsadga muvofiq emas deb topilgan barcha siyosiy ishtiroklarni qamrab oladi. Bu asosan yoshlar, talabalar va har qanday yoshdagi odamlar tomonidan amalga oshiriladi, ular o'zlarini boshqaradigan rejim bilan kelishmovchiliklarga duch kelishadi. An'anaviy bo'lmagan ishtirok etishning eng asosiy shakli bu mahalliy, mintaqaviy, shtat yoki milliy hukumat tomonidan amalga oshiriladigan faoliyatning bir turini to'xtatish to'g'risidagi arizalarni imzolashdir. Siyosiy a'zoning chiqarilishini talab qilish uchun imzolar ham ushbu kontseptsiyada belgilangan. Demokratik rejimlarda ommalashib ketgan yana bir usul - ko'chalarda namoyish va ommaviy harakatlar orqali hukumatga noroziligini namoyish etish. Fuqarolik namoyishlarini rag'batlantirish shuningdek, noan'anaviy siyosiy faoliyat deb hisoblanadi, ammo bu bugungi kunda eng keng tarqalgan usullardan biridir.

Noqonuniy siyosiy ishtirok - bu unga erishish uchun noqonuniy harakatlar yordamida siyosiy o'zgarishlarni yaratishga xizmat qiladigan har qanday fuqarolik harakati. Odatda bu usullar siyosiy ishtirok etishning avvalgi ikki turi allaqachon foyda keltirmasdan amalga oshirilganda qo'llaniladi. Garchi bu usullar har doim ham zo'ravonlik qilmasa ham, odatda ushbu manbadan aqsadlariga erishish uchun foydalanadilar. Noqonuniy siyosiy ishtirok etishning eng keng tarqalgan shakllaridan biri bu salbiy siyosiy partiyalar kampaniyalarini buzishdir. Ko'p hollarda ushbu faoliyatni amalga oshirish uchun tinch aholi yollanadi, lekin ular o'z xohish-irodalari bilan ham shug'ullanishlari mumkin. Terrorizm, shuningdek, noqonuniy siyosiy ishtirok etish akti bo'lib, u mamlakat rahbariyatida o'zgarishlarni amalga oshirish maqsadida amalga oshiriladi. Terrorizm, ISHID yoki o'sha paytda Al-Qoida kabi terroristik guruhlarida bo'lgani kabi, diniy aqidaparastlik bilan bog'liq bo'lsa, siyosiy ishtirok deb hisoblanmaydi.

Siyosiy ishtirok turlari. Siyosiy ishtirok turlarini siyosiy olim Melbert ishlab chiqqan. Ular asosan 4 turga bo'linadi:

1. Faol ishtirokchilar – o'zini nomzod qilib ko'rsatganlar. Siyosiy kampaniyaning tashkilotchilari va davlat organining rahbar va xizmatchilari.
2. Oraliq ishtirokchilar – bu rasmiy siyosiy yig'ilishlarda ishtirok etuvchi, siyosiy jarayonlarga homiylik qiluvchilar.
3. Kuzatuvchi ishtirokchilar – siyosiy jarayonlarda shior, logotip bilan ishtirok etuvchi, turli baxs munozoralarga jalb etuvchi guruhlar.
4. Apatik ishtirok etuvchilar – bular befarq, loqayd, xohish istaksizlardir.

Siyosiy befarqlik. Siyosiy loqaydlik siyosatga va saylov kampaniyalariga, nomzodlar mitinglari, ommaviy yig'ilishlar va ovoz berish kabi siyosiy tadbirlarda qatnashishga umuman qiziqishning yo'qligi sifatida tasvirlangan. Mamlakat hukumatining salomatligi ko'pincha fuqarolarning siyosatda qanchalik faol ishtirok etishi bilan o'lchanganligi sababli, befarqlik jiddiy muammo tug'diradi. Fuqarolar siyosatda ishtirok eta olmasa, demokratiya ularning manfaatlarini himoya qila olmaydi. Natijada, davlat siyosati ko'pincha befarq aholidan farqli o'laroq, kamroq loqayd aholini qo'llab-quvvatlaydi. Siyosiy loqaydlik ko'pincha siyosat va hukumatni tushunmaslikdan kelib chiqadi. Siyosiy jihatdan befarq odamlar ovoz berishda yoki hukumat siyosatining foydalari va xarajatlaridan unchalik ahamiyatli emas. Ular ko'pincha siyosiy bilim olish uchun zarur bo'lgan kuch sarflashdan shaxsiy foyda ko'rmaydilar. Biroq, siyosatni chuqur tushunadigan odamlar unga ataylab befarq bo'lib qolishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, siyosiy loqaydlik va siyosiy betaraflikni farqlash muhim - siyosatchilarga xabar yuborish usuli sifatida siyosiy jarayonda qatnashmaslikka ataylab qaror qilish. Siyosiy loqaydlikka qarshi kurashning son-sanoqsiz usullari taklif qilingan bo'lsa-da, aksariyat e'tibor saylovchilarning ta'limini yaxshilashga va maktablarida fuqarolik va hukumatning asosiy bilimlarini o'rgatishga qaytadan e'tibor qaratilmoqda.

Ko`rishimiz mumkinki hozirgi kunda dunyo siyosatida oddiy aholining siyosiy jarayonlarga befarq emasligi yoki befarqligi, ishtirok etishi yoki ishtirok etmasligi uning qanday siyosiy tarbiya olganligiga bog`liq. Shuningdek ushbu jarayonga jamiyat mafkurasi, tarixi o`tmishi, davlat boshqaruvi ham o`z ta'sirini o`tkazadi. Har bir insonning siyosiy jarayonlarga faol ishtirokchi bo`lib ishtirok etishi demokratik jamiyatlarning rivojiga hissa qo`shadi. Lekin insonlar o`rtasidagi siyosiy befarqlik jamiyat rivojiga to`sqinlik qiladi. Shuning uchun insonlarni yoshligidan siyosiy jarayonlarga apatik bo`lmasligini uqtirishimiz kerak.

FAYDALANGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. <https://uz.warbletoncouncil.org/participacion-politica-4937>
2. <https://www.thoughtco.com/political-participation-definition-examples-5198236>
3. Flanigan, William H. and Zingale, Nancy H. "Political Behavior of the American Electorate." Congressional Quarterly Press, 1994, ISBN: 087187797X.
4. Siyosiy ishtirok etish nima?. Saylordotorg.io saytidan olingan.